

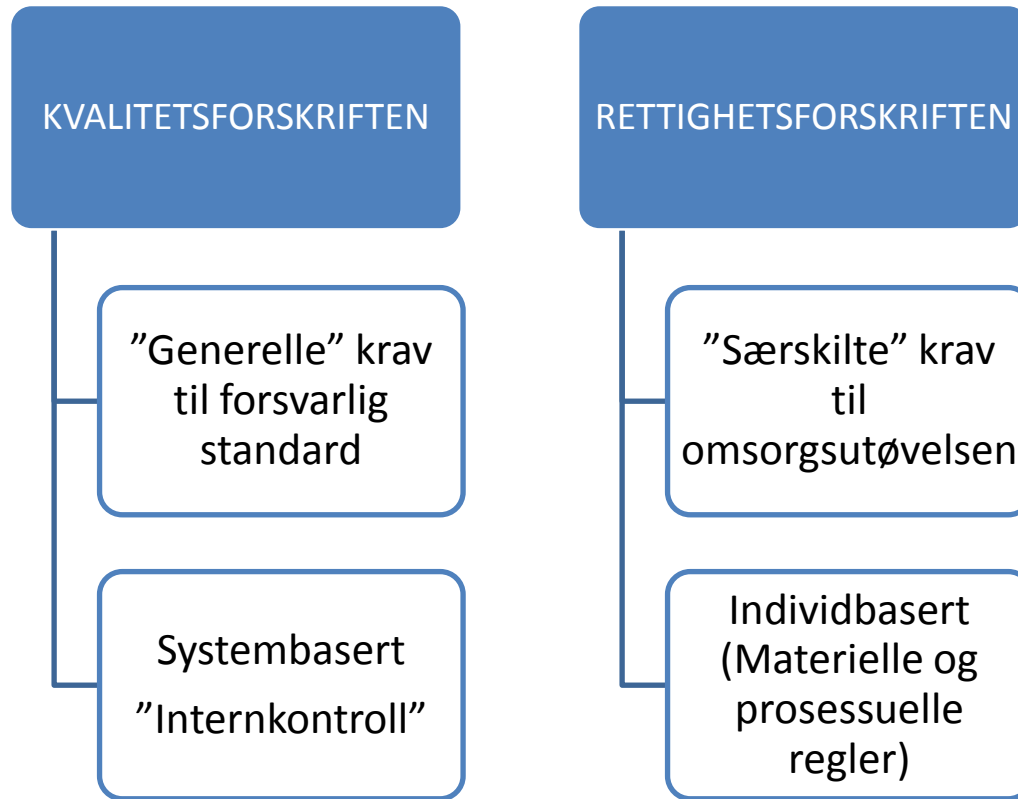
Rettighetsforskriften og ymse

Advokat Tore Roald Riedl

Fagdag – Fylkesmannen i Nordland –
vår 2013

NOEN FORMELLE UTGANGSPUNKT

- Bvl. § 1-1 – ”sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid, - bidra til at barn og unge får trygge oppvekstvilkår”
- Omsorgsplasseringer – bvl. § 4-4 (5) eller § 4-12
- Atferdsplasseringer – bvl. § 2-24 eller § 4-26 (behandling)
- Godkjenningsordning – bvl. § 5-8

Kvalitetsforskriften - SYSTEMANSVARET

Forskrift om krav til kvalitet og internkontroll i barneverninstitusjoner

Kapittel 1. Krav til kvalitet i barneverninstitusjoner

§ 1. Institusjonsplan

§ 2. Målgruppe, målsetting og metodikk

§ 3. Materielle krav

§ 4. Institusjonens lokalisering

§ 5. Krav til bemanning og de ansattes kompetanse

§ 6. Oppbevaring av private eiendeler og penger

§ 7. Medisinsk tilsyn og behandling

§ 8. Oppbevaring og behandling av personopplysninger

§ 9. Beboernes medvirkning

Kapittel 2. Særlige regler om internkontroll i barneverninstitusjoner

§ 10. Internkontroll

§ 11. Virkeområde

§ 12. Innholdet i internkontrollen

§ 13. Dokumentasjon

Kapittel 3. Ikrafttredelse

§ 14. Ikrafttredelse

NOEN KONKRETE EMNER VI SKAL INNOM

- Generelt – vern om personlig integritet
- Særskilte tema
  - medisinsk behandling
  - telefonbruk
  - besøk og utgang
  - ransaking
  - urinprøver
  - grensesetting – bruk av fysisk makt
  - tvangsmidler
- Vedtak og klage

RETTSANVENDELSE

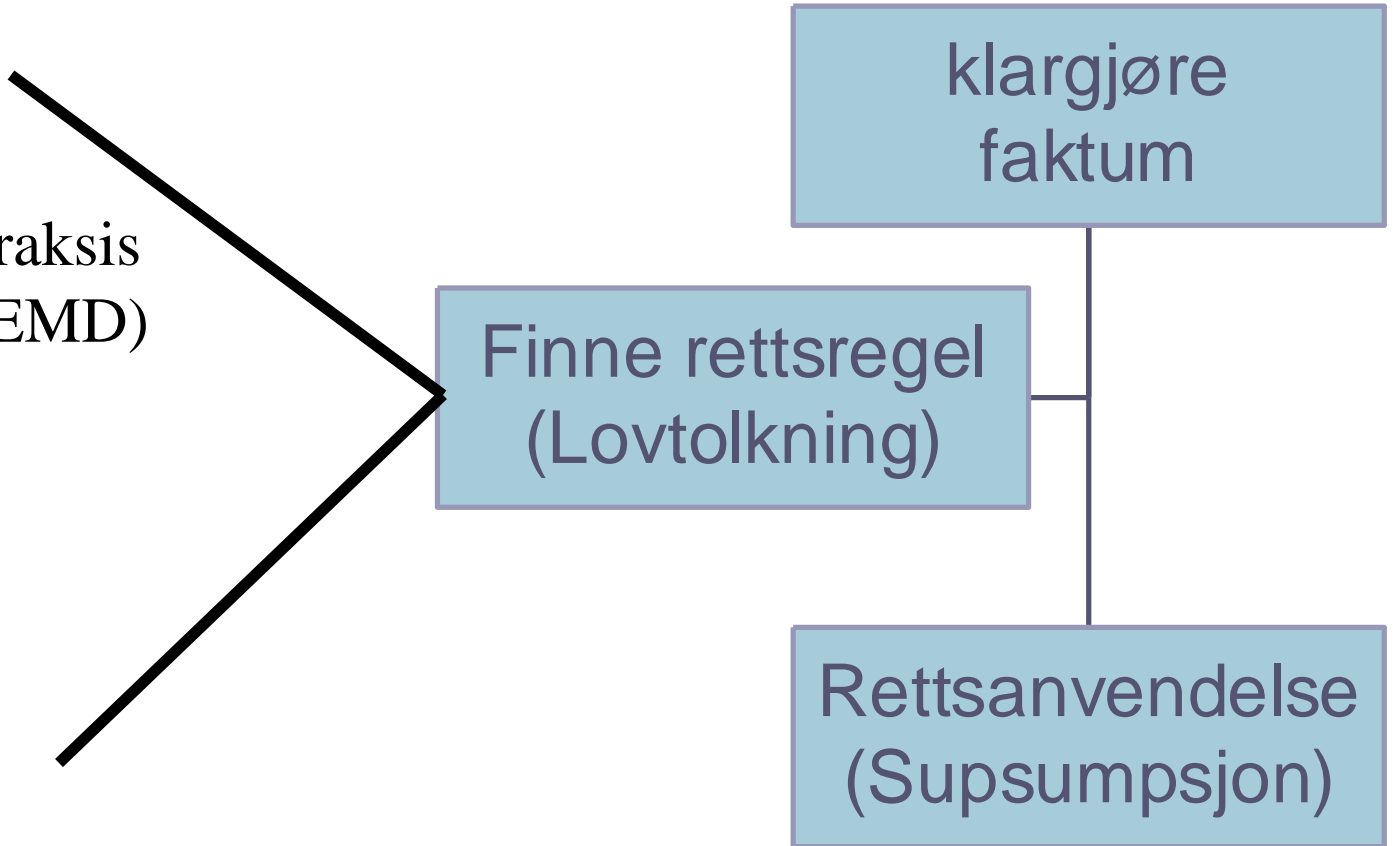
Rettskilder:

- Lov/ forskrift
- Forarbeider
- Forvaltningspraksis
- Rettspraksis (EMD)
- Juridisk teori
- Reelle hensyn

Finne rettsregel
(Lovtolkning)

klargjøre
faktum

Rettsanvendelse
(Supsumpsjon)

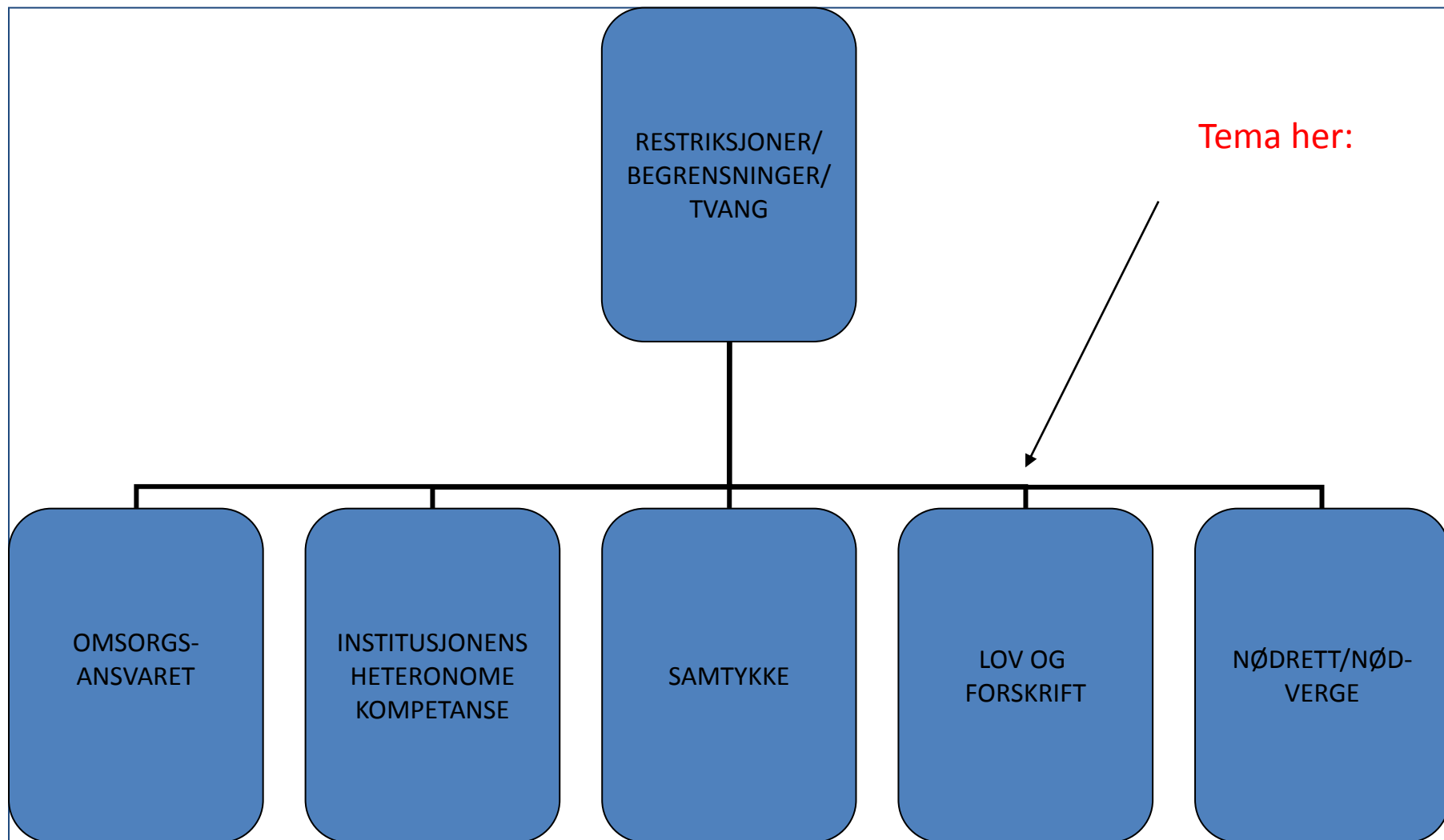
RETTSKILDER

- Lov 17. juli 1992 nr. 99 om barneverntjenester (bvl). HER: SÆRLIG KAPITTEL 5 og § 5-9 spesielt.
- Forskrift (nevnes underveis)
- HER SÆRLIG: Forskrift 15. november 2011 om rettigheter og bruk av tvang under opphold i barneverninstitusjon - MED MERKNADER.
- Rundskriv Q-19/2012.
- Forv. Praksis – Dokumentsamling i ”Barnevern 2009-2011”, advokat Marie-Louise Holmstedt.
- Juridisk litteratur:

Knut Lindboe, *Barnevernrett*.

Kari Ofstad, Randi Skar, *Barnevernloven med kommentarer*.

HJEMMELSSPØRSMÅL UNDER INSTITUSJONSPLOSSERING – "teoretisk" innfallsvinkel

Ny rettighetsforskrift trådte i kraft mars 2012

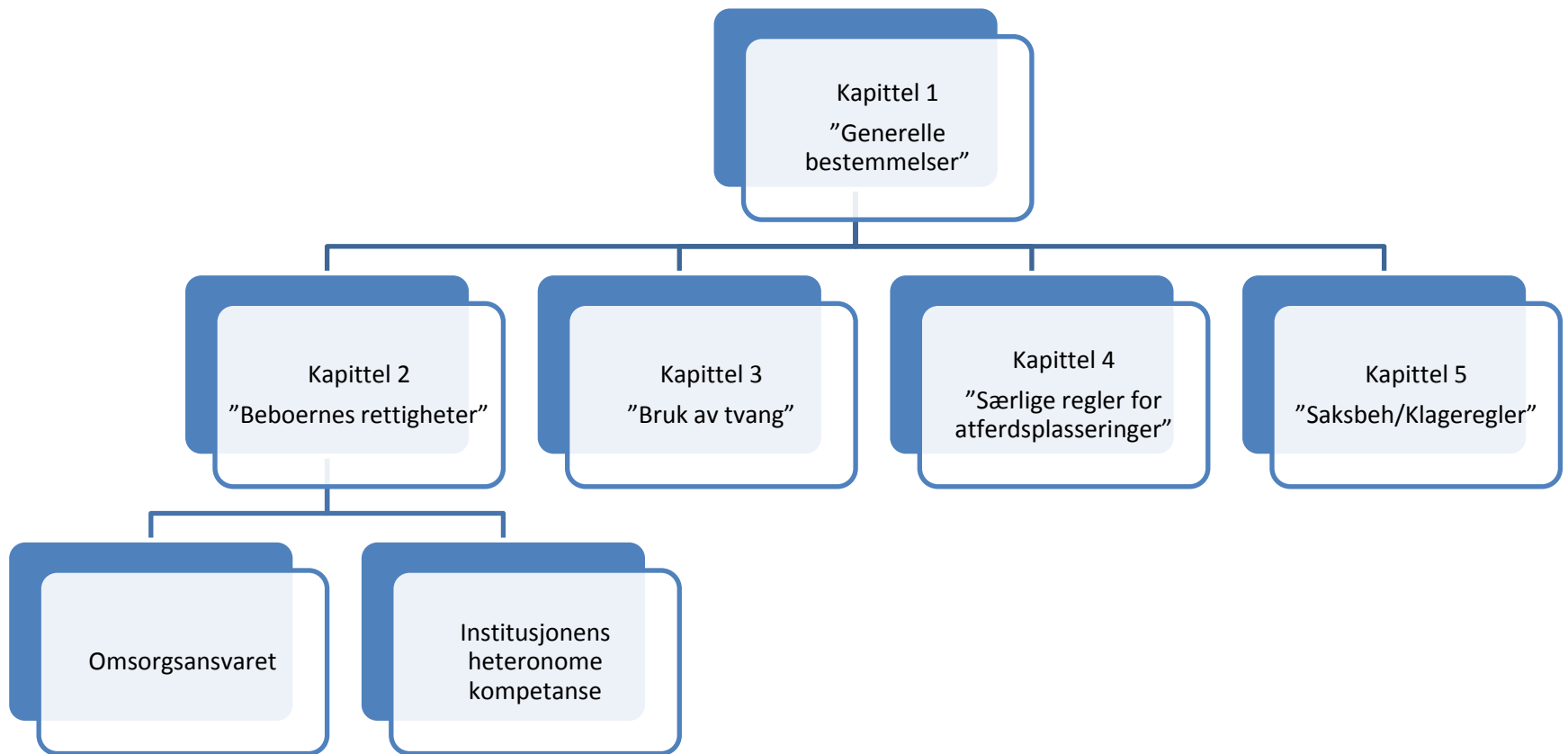
- [2011.11.15 nr 1103](#): (BLD) Forskrift om rettigheter og bruk av tvang under opphold i barneverninstitusjon
- Formål – mest å rydde opp i uklarheter.
- Derfor ”pedagogisk” utforming– ønsket å klargjøre hva som er gjeldende rett – ikke så mye nytt – flyttet en del bestemmelser hit og dit.
- Fremhever tydelig ”omsorgsansvaret” – og ”institusjonens heteronome kompetanse” (hensynet til drift og trivsel ved institusjonen)

Sentrale uttrykk

- Hensynet til forsvarlig omsorg.
- Hensynet til driften.
- Hensynet til trygghet og trivsel.
- Formålet med plasseringen.
- Utfordring: kan være vanskelig å skille mellom "forsvarlig omsorg" og "formålet med plasseringen" – overlapp?.

Forskriftens oppbygning

"MINDRE INNGRIPENDE" TILTAK

Generelle bestemmelser

Kapittel 1. Generelle bestemmelser

§ 1. Formål

§ 2. Virkeområde

§ 3. Forbud mot innskrenkninger i beboernes rettigheter

§ 4. Taushetsplikt

§ 5. Behandling av og innsyn i personopplysninger

§ 6. Oppbevaring av økonomiske midler m.m.

Institusjonens omsorgsansvar - Formålsbestemmelse

§ 1. Formål

Formålet med denne forskriften er å sikre at institusjonen gir beboerne forsvarlig omsorg og behandling. Institusjonens ansvar for å gi forsvarlig omsorg innebærer blant annet å gi beboerne vern og beskyttelse, tydelige rammer for å sikre trygghet og god utvikling, oppfølging av skole- og opplæringstilbud og fritidsaktiviteter, stabil og god voksenkontakt, opplevelse av mestring og å bli sett og hørt, samt å lære beboerne respekt og toleranse. **Hva som er å anse som forsvarlig omsorg vil blant annet avhenge av beboerens alder og modenhet og formålet med plasseringen.**

Formålet er videre å sikre at beboerne blir behandlet hensynsfullt og med respekt for den enkeltes integritet, og at rettssikkerheten til beboerne blir ivaretatt.

Barnets beste skal være et grunnleggende hensyn ved alle handlinger som berører beboeren.

Avtaleforbudet

- Ble foreslått å videreføre forbudet mot avtaler i utkastet § 8.
- I fastsatt forskrift § 3 – her er avtaleforbudet fjernet – nå bare forbud mot innskrenkninger i ”husordensregler, rutiner eller lignende”.

Taushetsplikt

- Bvl. § 6-7 gjelder for de ansatte ved institusjonen.
- Innebærer en mer begrenset mulighet til kommunikasjon med andre forvaltningsorganer:
  - Fremme institusjonens oppgaver i forhold til den enkelte beboer
  - Forebygge vesentlig fare for liv eller alvorlig skade for noens helse

Rettighetskapitlet

Kapittel 2. Beboernes rettigheter

§ 7. Vern om personlig integritet

§ 8. Medisinsk tilsyn og behandling

§ 9. Adgangen til å bevege seg innenfor og utenfor institusjonens område

§ 10. Samvær og besøk i institusjonen

§ 11. Elektroniske kommunikasjonsmidler

Vern om personlig integritet

- § 7 – videreføring – MEN presisering av

”Den enkelte beboer skal selv kunne bestemme i personlige spørsmål så langt dette lar seg forene med formålet med oppholdet og institusjonens ansvar for å gi forsvarlig omsorg for den enkelte, herunder er forenlig med beboerens alder og modenhet. Likeså skal bestemmelsesretten la seg forene med institusjonens ansvar for driften, herunder ansvaret for trygghet og trivsel for alle på institusjonen.”

HUSK: BARE MINDRE INNGRIPENDE TILTAK – KREVER IKKE VEDTAK OG INGEN KLAGERETT.

Medisinsk behandling

- Mer ”riktig” ordlyd enn tidligere forskrift, der det stod ”rett til medisinsk behandling”.

§ 8. *Medisinsk tilsyn og behandling*

Institusjonen plikter å ha skriftlige rutiner som ivaretar beboerens rett til nødvendig medisinsk tilsyn og behandling.

Barn og unge som blir akutt plassert skal tilses av lege før inntak, snarest mulig etter inntak eller senest i løpet av inntaksdøgnet.

(**Forskrift om legemiddelforsyning i den kommunale helsetjenesten** – gjelder ikke, men bør følges, jf. uttalelse fra Helsetilsynet av 15. september 2003.

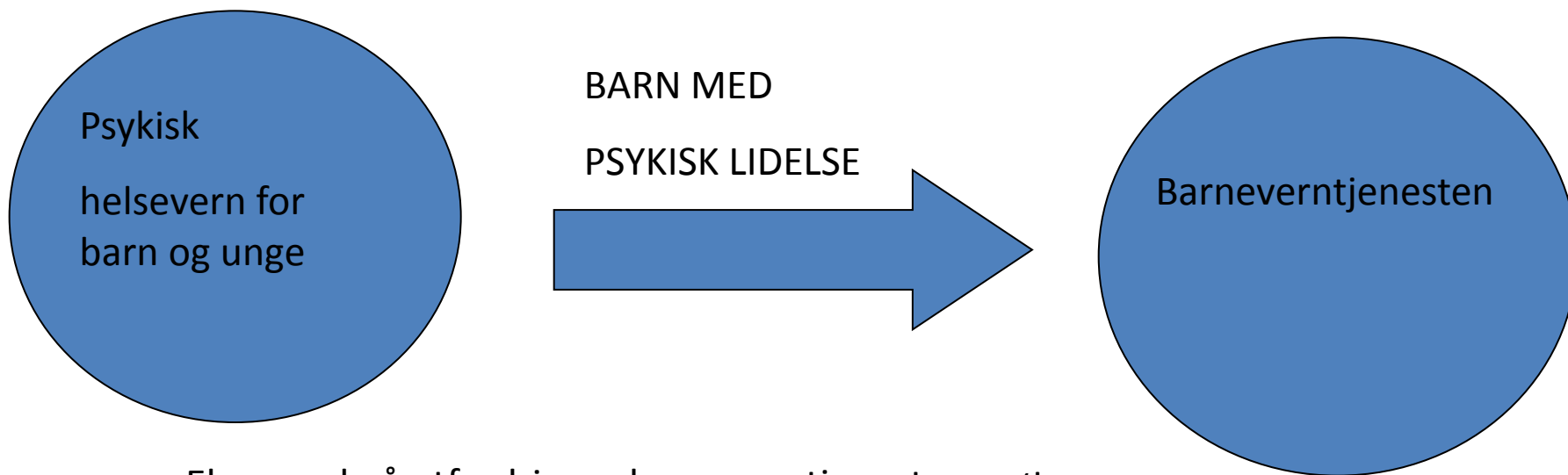
PROBLEM – ”systemsvikt”: Helsemyndighetene kan ikke fastslå at rutiner og praksis er ulovlig eller uforsvarlig dersom forskriften ikke følges)

Er det ”safe” praksis at ett par ansatte ved institusjonen har tatt medisin håndteringskurs?

Pasientrettighetsloven § 4-4

- Foreldrene skal som utgangspunkt samtykke (§ 4-4 (5) og § 4-6 (1)).
- Barneverntjenesten samtykker når barnet er plassert på § 4-12 eller er akutt plassert etter § 4-6 (2).

Rettighetsforskriften viktigere enn noen gang – MEN GIR INGEN GODE LØSNINGER PÅ SAMHANDLING MELLOM TJENESTEFELTENE

Eksempel på utfordringer barneverntjenesten møter:

Ungdom som har vært plassert i bvl. institusjon etter bvl. § 4-24 andre ledd – men hvor man må akutt plasseres etter bvl. § 4-25 andre ledd i påvente av at man finner nytt plasseringssted. Fra akuttvedtaket:

".....har vært under behandling av psykiater på ....(bv.tiltak) og blitt satt på 3 ulike antidepressive tabletter. Det er imidlertid ikke kjent hvilken effekt disse vil ha på sikt da..... stort sett er på rømmen."

Bevegelsesfrihet

§ 9

Beboeren skal ha rett til å bevege seg **innenfor** og utenfor institusjonens område, med de begrensninger som fastsettes ut fra institusjonens ansvar for å gi forsvarlig omsorg for den enkelte og ansvaret for trygghet og trivsel for alle på institusjonen.

Beboeren skal i størst mulig grad kunne nyttiggjøre seg de tilbud som finnes i lokalsamfunnet, herunder skole-, opplærings- og fritidstilbud.

Eksempel

- To gutter 8 og 10 år som er plassert på sperret adresse (fare for kidnapping) - "Forsvarlig omsorg" – GIR GRUNNLAG FOR MER RESTRIKSJONER ENN VANLIG
- Får ikke gå alene til og fra skolen, på fritidsaktiviteter.
- Får ikke gå fritt til andre barn i nabolaget.
- Får ikke gå alene til nærbutikken.

Samvær under oppholdet- § 10

- Utgangspunkt: Rett til fritt å kunne motta besøk.
- Institusjonen kan begrense besøk under henvisning til omsorgsansvaret og hensynet til driften/trygghet/trivsel (Husk: bare ”mindre inngripende tiltak”).
- MEN: Aldri begrensninger i samvær som er fastsatt av fylkesnemnda eller bestemt av barneverntjenesten (har instruksjonsmyndigheten) – sperret adresse gir sterkere grunnlag for restriksjoner.

Eksempel – samværsbegrensninger som bestemmes av institusjonen

- Jente 15 år – er plassert etter § 4-12. ’
- Vurderingstema: ” Forsvarlig omsorg”
- Har kjæreste på 30 år som kommer på besøk.
- ...eller får seg venninne på skolen som er med hjem hver dag. Får ikke gjort lekser.....
- Tante, onkel, søskenbarn, naboer av biologisk familie....aktiverer emosjonelle reaksjoner...

Eksempel – samværsbegrensninger fastsatt av fylkesnemnda - tilsyn

- 14 åring – voldssak - skal ha samvær med foreldre.
- Skal være tilsyn – ikke snakke om saken – ikke utsette barnet for emosjonelt belastende situasjoner for øvrig – fare for at foreldrene vil ”legge skylden på barnet for plasseringen”.
- Morsmålsproblematikk kan virke kompliserende (behov for tolk).

Kan institusjonen pålegges tilsynsansvar eller lignende under samvær?

- Rettslig sett - tja.
- Men kanskje ikke så lurt:
  - Foreldrenes tillit til plasseringsstedet kan bli skadelidende
  - Manglende spesifisering av mandat
  - Nøytraliteten kan bli visket ut (dobbelrolle for de ansatte – omsorgsgivere vs tilsynspersoner)

Bruk av elektroniske kommunikasjonsmidler - §

11

- Tidligere: Kunne kreve at barnet leverte fra seg mobilen ved ankomst til inst.
- Nå utgangspunkt: Rett til fritt å kunne bruke elektroniske kommunikasjonsmidler under oppholdet.
- Omfatter "alle" elektroniske kommunikasjonsmidler.

"Institusjonen kan likevel begrense bruken i kraft av sitt ansvar for å gi forsvarlig omsorg for den enkelte og institusjonens ansvar for driften, herunder hensynet til trygghet og trivsel for alle på institusjonen."

(Husk: Bare "Mindre inngripende tiltak" – MEN SPERRET ADRESSE KAN GI GRUNNLAG FOR STERKERE INNGREP – JF. "FORSVARLIG OMSORG")

I PRAKSIS – EN KLAR UTFORDRING

- IKKE GLEM AT EN MOBILTELEFON I DAG GIR TILGANG TIL NETTET, FACEBOOK, FORMSPRING, TWITTER OG INSTAGRAM, I TILLEGG TIL ORDINÆR SMS OG TELEFONKONTAKT.....
- ”Forsvarlig omsorg” – facebook har 13-års aldersgrense.....
- 14 åring plassert på sperret adresse – får pc’en sin overlevert av foreldrene på første samvær – hva gjør institusjonen?

Tvang og restriksjoner

Kapittel 3. Tvang og andre inngrep i den personlige integritet

(§ 12. Krav til forebygging)

§ 13. Forbud mot bruk av tvang eller makt

§ 14. Tvang i akutte faresituasjoner

§ 15. Kroppsvisitasjon

§ 16. Ransaking av rom og eiendeler

§ 17. Beslaglegging, tilintetgjøring eller overlevering til politiet

§ 18. Beboernes korrespondanse

§ 19. Rusmiddeltesting

§ 20. Tilbakeføring ved rømming

Tvang - nødsituasjoner

§ 13. Forbud mot bruk av tvang eller makt (som før)

Tvangsmedisinering, fysisk refsing, isolasjon, mekaniske tvangsmidler eller annen bruk av fysisk tvang eller makt er ikke tillatt verken i straffe-, behandlings- eller oppdragelsesøyemed. Mindre inngripende fysisk tvang eller makt, som for eksempel **kortvarig fastholding** eller **bortvisning fra fellesrom**, kan imidlertid anvendes når dette er åpenbart nødvendig som ledd i institusjonens ansvar for å gi forsvarlig omsorg eller av hensyn til trygghet og trivsel for alle på institusjonen.

MERK: IKKE VEDTAK OG KLAGERETT!

§ 14. Tvang i akutte faresituasjoner (som før MEN – medisinering ikke nevnt)

Dersom det er **uomgjengelig nødvendig** for å avverge fare for skade på person eller vesentlig skade på eiendom, kan det etter alminnelige nødretts- og nødvergebetraktninger, jf. straffeloven § 47 og § 48, anvendes nødvendig tvang. Det er imidlertid en forutsetning at **lempeligere midler** vurderes som nytteløse eller har vist seg åpenbart forgjeves eller utilstrekkelige.

Tvangsbruken må i slike tilfeller ikke overstige det som er nødvendig for å avverge skaden. Tiltaket skal opphøre straks skaden eller faren er avverget.

Dersom situasjonen gjør det nødvendig å **isolere** beboeren, jf. første ledd, skal minst en av personalet alltid være til stede i rommet eller i naborom med ulåst dør. Isolering av beboeren er bare tillatt i rom med vindu og med minst 8 m² gulvflate. Dette kan besluttes av institusjonens leder eller den lederen gir fullmakt.

MERK: HER ER DET VEDTAKSKRAV OG KLAGERETT!

Ransaking, beslag og tilintetgjøring

- Plassert i kapittel 3 om bruk av tvang §§ 15, 16 og 17.
- Samme terskel som før – ”begrunnet mistanke” – ikke kroppens hulrom utover ”munnhulen”.
- Nytt – også ”tyvgods” og ”skadelige medikamenter, som for eksempel dopingmidler”

Postkontroll

- Ny § 18 (som før) - med tillegg av at det er presisert at post også omfatter **elektronisk korrespondanse**.
- **Bruk av to ulike begreper – også "post" .....**
- Begrensning fortsatt ved "begrunnet mistanke" om innføring av rusmidler eller farlig gjenstand.

(Departementet har oppdaget at dette er å anse som tvang – derfor flyttet bestemmelsen til kapittelet som omhandler bruk av tvang)

URINPRØVER

- Nytt – § 19 innføring av adgang til **frivillige urinprøver**.

§ 19. Rusmiddeltesting

Institusjonen kan ikke kreve at beboeren avlegger urinprøver.

Beboeren kan samtykke til å avlegge urinprøver. Samtykke kan gis under oppholdet. Samtykket skal være skriftlig. Er beboeren under 15 år, skal også de som har foreldreansvaret samtykke. Dersom barneverntjenesten har overtatt omsorgen etter barnevernloven, er det barneverntjenesten som også skal samtykke. For beboere plassert i omsorgssentre skal statlig regional barnevernmyndighet samtykke. Samtykket kan når som helst trekkes tilbake.

Institusjonen skal ha regler for avleggelse av prøver. Beboeren skal gjøres kjent med reglene for prøvetaking før samtykke kan gis. Prøvene skal for øvrig håndteres i samsvar med Helsedirektoratets retningslinjer for slike prøver.

Om samtykke

- Under 15 år – foreldre må også samtykke, jf. bvl. § 6-3.
- Samtykket må være reelt (informert) - Ha forståelse for hva samtykket innebærer.
- Må ikke avgis under press eller annen utilbørlig påvirkning.

Rømninger

- Ingen endringer i bestemmelsen om tilbakeføring ved rømning (§ 20)
- I ny forskrift klargjøres ”ansvarsforholdene” .
- Viktigste avklaringer:

Institusjonen har hovedansvaret ved rømming.

Institusjonen har ansvar for å varsle politiet – med mindre det unntaksvis ikke anses nødvendig (gammel ordlyd fastslår bare at politiet skulle varsles)

Institusjonen skal som hovedregel varsle pårørende – (gammel ordlyd fastslår at var er barneverntjenestens ansvar)

Særrelger for atferdsplasseringer – (også akutt)

- Kapittel 4. Særlige regler ved plassering etter § 4-24 og § 4-26
  - § 21. Forskriftens anvendelse overfor beboere plassert etter § 4-24 og § 4-26
  - § 22. Begrensninger i adgangen til å bevege seg innenfor og utenfor institusjonens område
  - § 23. Besøk i institusjonen
  - § 24. Elektroniske kommunikasjonsmidler
  - § 25. Rusmiddeltesting

Tilleggshensyn

”Formålet med plasseringen” – tilbakehold
ligger der som en forutsetning ved
plasseringen.

MEN: er det et overlappende hensyn ift
”forsvarlig omsorg”???

Bevegelsesfrihet

- § 22 - for så vidt en videreføring av den gamle § 23 - ”formålet med plasseringen” .
- Det er vel bare ved atferdsplasseringer ”formålet med plasseringen ” er noe utover det å gi omsorg?
- Nytt – tas inn en presisering av at bevegelsesfriheten også kan begrenses innenfor institusjonen.
- Er vel egentlig innføring av en regel som tilsvarer ”skjerming” i psykiatrien.
- Nytt: Presisering av at tvang skal opphøre når forutsetning forsvinner.
- Nytt: Bare for 14 dagers perioder.

Besøk

- § 23 – for så vidt en videreføring av gammel § 21 – men noe endring i ordlyden.
- ”...hensyn til behandlingsopplegget eller formålet med plasseringen”
- Nytt: Presisering av at tvang skal opphøre når forutsetning forsvinner.
- Nytt: Bare for 14 dagers perioder.

Bruk av elektroniske kommunikasjonsmidler

- § 24 - Også her "formålet med plasseringen".
- Nytt: Presisering av at tvang skal opphøre når forutsetning forsvinner.
- Nytt: Bare for 14 dagers perioder.
- For øvrig de samme endringer som gjelder for alle typer plasseringer (ikke bare tlf).

Urinprøver

- Videreføring av dagens ordning med hjemmel i fylkesnemndas vedtak - § 25 – altså uavhengig av samtykke.
- Men også ved atferdsplasseringer vil man nå kunne rusteste etter samtykke fra beboeren.

Saksbehandling og klage

- Kapittel 5. Saksbehandling og klage
  - § 26. Krav til enkeltvedtak og andre avgjørelser
  - § 27. Klage over brudd på forskriften

Enkeltvedtak

- Fvl. § 2 c) – et vedtak som gjelder rettigheter eller plikter
- Krav om skriftlighet, begrunnelse, underretning
- Klageadgang
- FEM VARIANTER: RAPPORT, PROTOKOLLFØRING, ENKELTVEDTAK, BEGRUNNELSE OG FORELEGGELSE TILSYNSMYNDIGHET.

Enkeltvedtak, protokoll og foreleggelse for tilsynsmyndigheter – knyttet til forskriftens kapittel 3 og 4 – ”Sterkere inngrep” – se § 26

Tiltak som kan benyttes overfor alle beboere

- § 14 – tvang i akutte faresituasjoner
- § 15 – kroppsvisitasjon
- § 16 – ransaking av rom og eiendeler
- § 17 – beslag, tillintetgjøring eller overlevering
- § 18 – postkontroll

Tiltak som kan benyttes bare ved atferdsplasseringer

- § 22 – begrensning av bevegelsesfrihet
- § 23 – besøksbegrensning
- § 24 – inndragning og nekting av bruk av elektr. Kom.

Kun krav om protokollføring, begrunnelse og foreleggelse for tilsynsmyndigheter

- § 19 – frivillige urinprøver.
- § 25 – frivillige urinprøver (atferdsplasseringer)

Rapport, protokollføring og begrunnelse

- § 20 – rømming og tilbakeføring ved rømming.

KLAGE § 27

- Klagerett for både beboer og foresatte.
- Klageberettigede skal ha skriftlig informasjon om klageretten.
- Personalet må naturligvis hjelpe beboeren med både å formulere klage og å få den oversendt til fylkesmannen.
- Fylkesmannen kan prøve ”alle sider av saken”.

Begrensninger under omsorgsvaret

- Institusjonen ”bør” foreta en ”skriftlig nedtegnelse av sentrale begrensninger” i døgnrapporter eller lignende.

Særlig om akuttplasseringer – Ett par praktiske problemstillinger i relasjonen mellom kommunene og BUFETAT

Ulike hjemler

Behov for plassering

```
graph TD; A[Behov for plassering] --- B[§ 4-4 (5)]; A --- C[§ 4-6 (1)]; A --- D[§ 4-6 (2)];
```

§ 4-4 (5)

§ 4-6 (1)

§ 4-6 (2)

§ 4-6 (1)

- Definert som en hjelpeplikt for ansatte i bvtj – når man oppdager et barn som står uten omsorgspersoner.
- § 4-6 (1) er en hjelpeplikt – egentlig ikke en plasseringshjemmel på linje med § 4-4 (5) og § 4-6 (2).
- Er ikke en ”samtykkebasert plassering” – samtykkeerklæring gir derfor ingen mening.
- Poenget er at ingen må ”motsette seg” plasseringen.
- Skal ikke opprettholdes mer enn noen dager, inntil man har avklart om det er en § 4-4 (5) situasjon eller § 4-6 (2) situasjon.

”Øremerkede” akuttinstitusjoner

- BUFETAT – lager ”interne retningslinjer” for forvaltning av ressursene.
- Avgrenser plasseringsmulighetene – ved å definere institusjoner som ”akuttinstitusjoner”.
- Man kobler dette opp mot loven og avgrenser til § 4-6. Plasseringer etter § 4-4 (5) godtas ikke.....
- Er dette hensiktsmessig/forsvarlig?

Flytting av barn fra fosterhjem

- Er plassert etter § 4-12 under offentlig omsorg.
- Det oppstår akutt behov for flytting fra fosterhjemmet.
- I en slik situasjon skal det treffes flyttevedtak etter § 4-17 og ikke akuttvedtak etter § 4-6 (2).
- Noe annet vil stride mot lovens system (offentlig omsorgssvikt?)

Konsekvenser for barneverntjenesten

- Må definere situasjonen – ikke ut fra det som er det faktiske situasjonen – men ut fra hva BUFETAT godtar som plasseringshjemmel.
- Hva kan man gjøre med dette?

Lovforslag til behandling nå

- Prop. 106 L
- Lovendring som medfører at også (statlig nivå) BUFETAT skal underlegges tilsyn.
- Statlig regional barnevernmyndighet blir "Barne-, ungdoms- og familieetaten (med direktorat som øverste myndighet).
- Også innføring av lovfestet "forsvarlighetskrav" for alle nivåer.
- Her blir det bare å klage.....??